

GEMEENTE APELDOORN

De Wiekelaar 1-17, Loenen

Beschermd dorpsgezicht: Woonerf De Wiekelaar

Aanwijzingsbesluit:

Plaatselijke aanduiding

Adres: De Wiekelaar 1-17, Postcode: 7371 AN, Plaats: Loenen, Buurt: Loenen

Begrenzing

De begrenzing van het beschermd stadsgezicht 'De Wiekelaar' is vastgesteld op basis van de diverse cultuurhistorische waarden van de aanwezige gebouwen en groenstructuren in deze Post 70-wijk. Binnen het gebied liggen de woningen met als adres De Wiekelaar 1-17. Op de kaart wordt de contour van het beschermde gezicht in rood aangegeven

Situatie augustus 2024

GEMEENTE APELDOORN

De Wiekelaar 1-17, Loenen

Redengevende omschrijving

Basisgegevens

Omschrijving: Woonerf De Wiekelaar met patiowoningen, patiobungalows en terraswoningen

Oorspronkelijke functie: Woonbuurt

Huidige functie: Woonbuurt

Ontwerp en bouwjaar: 1974

Ontwerper: Architectenbureau Derksen en Bongers (Arnhem)

Thema jong erfgoed

Het Veluwegevoel

Geschiedenis van het object

Loenen was eeuwenlang een kleine agrarische nederzetting dat na de Tweede Wereldoorlog door planmatige uitbreiding veranderde in een forensendorp. De hoofdstructuur van linten met gevarieerde lintbebouwing kreeg kleinschalige buurten met identieke woningbouw. Woonerf De Wiekelaar neemt in deze ontwikkeling een bijzondere plaats in aangezien het op een voormalige buitenplaats is aangelegd. Buitenplaats Klein Horst dateert ten minste uit de tweede helft van de negentiende eeuw, mogelijk eerder. Huize Klein Horst is omstreeks 1900 gebouwd. Het is niet bekend wie de eigenaar was, maar hij moet een voorliefde hebben gehad voor historiserende architectuur getuige de klassiek aandoende portiek en het hoge dak met steile dakschilden. Het landhuis was via een oprijlaan vanaf de Horstweg te bereiken. Volgens overlevering is het landhuis ook nog in gebruik geweest als tehuis voor oude mannen, vervolgens als vakantiehuis voor jeugd uit de grote steden (in deze tijd kreeg het landhuis de naam De Wiekelaar), en uiteindelijk vonden repatrianten uit voormalig Nederlands-Indië voorlopig onderdak in het landhuis. In 1958 kwam het leeg te staan en raakt al snel in verval. Vanwege de bestemming 'bijzondere gebouwen, plantsoen en groenstrook' duurde het ruim tien jaar voordat het landhuis werd gesloopt en de locatie een nieuwe invulling kreeg. Door de woningnood bestond in Loenen vooral behoefte aan nieuwe woningen. Aangezien woningbouw goed paste in het nog vast te stellen nieuwe bestemmingsplan voor Loenen, werd in 1972 alvast de bouwvergunning verleend voor woningbouw op de voormalige buitenplaats.

Opdrachtgever Centraal Bureau Project Ontwikkeling uit Apeldoorn vroeg architectenbureau Derksen en Bongers een ontwerp te maken. Het eerste ontwerp voor negentien woningen moest worden gewijzigd om de waardevolle beplanting van de buitenplaats te kunnen behouden. Vanuit landschappelijk oogpunt lag de kap van de fraaie beuken en platanen zeer gevoelig. Het uiteindelijke ontwerp had twee woningen minder, maar de beuken, platanen, het eikenbosje ten zuidwesten van het terrein en de houtwal langs de Hoofdweg bleven behouden. Niet alle bomen hebben de herbestemming overleefd. Door een dalende grondwaterstand moesten de beuken en eiken alsnog worden gekapt. De oude platanen staan er nog.

GEMEENTE APELDOORN

De Wiekelaar 1-17, Loenen

Architectenbureau Derksen en Bongers werd in 1970 opgericht door Ab Derksen uit Dieren en Carel Bongers uit Arnhem. Er is weinig bekend over het bureau. Uit het ontwerp voor de woningen van De Wiekelaar en het gemeentehuis van Borne (1988) blijkt de invloed van het structuralisme en de Forum-groep. De woningen van De Wiekelaar zijn opgebouwd uit kleinere, aan de menselijke maat gerelateerde eenheden en er is veel aandacht voor de betekenis van de verschillende ruimtes die geleidelijk in elkaar overgaan: van de privéruimte, via terras, patio en woonerf naar de openbare weg.

Omschrijving van het object

Ruimtelijke context

Woonerf De Wiekelaar bevindt zich aan de rand van Loenen, nabij een bosrijk gebied en Kasteel Ter Horst. Het terrein ligt in de hoek waar de Horstweg op de Hoofdweg aansluit. Rond het zuidwesten van het terrein loopt een spreng. Door de vrij dichte begroeiing rondom en de spreng heeft het woonerf een beschutte ligging en een naar binnen gekeerde oriëntatie. Van de zeventien woningen hebben vijf woningen de entree aan de Horstweg, de andere twaalf woningen worden vanaf het woonerf ontsloten. Vanaf de Hoofdweg en de Horstweg leiden drie straten naar het binnenterrein waar in het midden twee oude platanen staan. Rond het binnenterrein met de platanen bevinden zich vier clusters met in totaal zeventien patiowoningen, patiobungalows en terraswoningen in een geschakelde verkaveling. De woningen zijn geen zuivere patiowoningen, maar de wijze waarop de woningen zijn geschakeld geeft de meeste van deze woningen een vrijwel omsloten buitenruimte.

Hoofdvorm

Door de geschakelde verkaveling en de gevarieerde situering lijkt elke woning uniek, toch zijn er in totaal vier woningtypen: de patiowoning (A), de patiobungalow (B) en de terraswoning (C en D). Elk woningtype heeft een plattegrond die is opgebouwd uit meerdere vierkanten van 6 x 6 meter die op vier verschillende manieren zijn gerangschikt.

Patiowoning type A (huisnummers 1, 3, 4, 7, 12, 16, 17): Dit woningtype heeft een plattegrond die is opgebouwd uit drie vierkanten in een L-vorm met op het middelste vierkant een verdieping ter grootte van één vierkant. Dit woningtype heeft platte daken. Alle woningen hebben een patio op het zuiden.

Patiobungalow type B (nrs. 2, 6, 8, 10, 11, 13, 14): Dit woningtype heeft een plattegrond die is opgebouwd uit drie vierkanten in een L-vorm. De woning bestaat uit een bouwlaag onder een plat dak. Vrijwel alle woningen van dit type hebben de patio op het zuiden. Uitzondering daarop is nr. 14 met een patio op het westen.

Patiobungalow type C (nr. 6): Dit woningtype is vrijwel identiek aan patiobungalow type B, maar heeft geen inpandige parkeergarage en daardoor een andere interne indeling.

Terraswoning type D (nrs. 5, 9, 15): Dit woningtype bestaat uit vijf vierkanten die over drie bouwlagen zijn verdeeld. Op de begane grond, in de oksel van twee geschakelde patiobungalows, bevindt zich één vierkant. De tweede laag, bovenop de twee geschakelde patiobungalows, bevat drie vierkanten in een L-vormige plattegrond zijn geplaatst. Het dak van een van de vierkanten van de patiobungalow fungeert als (dak)terras van de

GEMEENTE APELDOORN

De Wiekelaar 1-17, Loenen

terraswoning. Op het middelste vierkant van de verdieping bevindt zich een zolderverdieping ter grootte van één vierkant. De zolderverdieping heeft een lessenaarsdak, de overige daken zijn plat.

De vier clusters van het woonerf bestaan uit meerdere woningtypen. Met de klok mee is het noordelijk cluster opgebouwd uit de typen A-D-B-A; het oostelijke cluster uit de typen B-D-B-A-A; het zuidelijke cluster uit de typen A-B-B-D-B; en het westelijke cluster uit de typen A-B-A.

De bebouwing oogt laag omdat het deels uit één en deels uit twee lagen bestaat. De schoorstenen en de drie lessenaarsdaken zijn de enige verticale accenten. Er bestaat een duidelijk onderscheid tussen gesloten gevels met grote vlakken metselwerk aan de straat en open gevels met glaspuien rond de patio's en dakterrassen.

Detailering

Het metselwerk bestaat uit lichtbruine baksteen in halfsteensverband met bol geklopte voeg. De gevels worden beëindigd door een aluminium dakrand. Het metselwerk van de lage tuinmuren wordt beëindigd door een rollaag. De gevels met puien worden beëindigd door een boeiboord van rabatdelen. De borstweringen van de dakterrassen en de schuin eindigende gevels ter overbrugging van de borstwering naar de dakrand worden beëindigd door een hardstenen afdeklijst. Bij de patiowoningen en -bungalows lopen de zijgevels in de hoeken door als penanten waardoor de vensters in de voorgevel en de entree naar de garage beschermt zijn.

Vensters zijn er in verschillende formaten, variërend van kleine bovenlichten voor daglichttoetreding in het trappenhuis, iets grotere vensters voor de keukens en de slaapkamers, en grote vensters tot op de vloer voor de woonkamer. Op de verdiepingen van de patiowoningen lopen kleine vensters over de hoek door met daarboven een uitkragend boeiboord. Rond de patio zijn grote glaspuien aangebracht. De meest bijzondere venstervorm is de naar boven verjongende glazen erker tegen de zijgevels van de woningen huisnummers 1, 10, 14 en 17. Het houtwerk was oorspronkelijk in een bruine kleur geschilderd.

De terraswoningen hebben op de begane grond een portiek voorzien van een plat dak met grote overstek. Vrijwel alle woningen hebben een inpandige garage. Bij de patiowoningen en de terraswoningen bevindt de garagedeur zich naast de hoofdentree. Bij de patiobungalows bevinden de hoofdentree en de garagedeur zich niet direct naast elkaar. Omdat er geen ruimte was voor een oprit heeft de woning huisnummer 5 een aparte garage die tegen de gevel van de woning aan de overkant is geplaatst. De woning huisnummer 13 heeft door een recente wijziging van de indeling niet langer een inpandige garage.

Sommige schoorstenen vormen opvallende accenten omdat ze uitkragend zijn gemetseld of gewoon op de platte daken staan, de een met een rechte beëindiging en de andere met een schuine beëindiging.

De lessenaarsdaken zijn gedekt met gesmoorde pannen.

Buitenruimte en groenaanleg

Het woonerf is bestraat met lichte grijsbruine klinkers. De opritten naar de garages zijn bestraat met gewassen grindtegels. Sommige opritten zijn vernieuwd en van de gewassen grindtegels ontdaan. Oorspronkelijk had een aantal woningen een lage gemetselde erfscheiding. Enkele van deze erfscheidingen zijn verhoogd of vervangen door ander materiaal.

GEMEENTE APELDOORN

De Wiekelaar 1-17, Loenen

Het woonerf wordt omzoomd door zomereiken, beuken, acacia's en enkele berken. Tussen de doorgaande Hoofdweg en oude houtwal ten noordwesten van het woonerf is een wigvormige groenstrook aangelegd. Midden op het woonerf staan twee platanen in een met sierplanten begroeide boomspiegel.

Waardering van het object

Cultuurhistorische waarde

Woonerf De Wiekelaar heeft cultuurhistorische waarde als kleinschalige woonbuurt die uitdrukking is van de ontwikkeling van Loenen als agrarische nederzetting tot forensendorp. De Wiekelaar is een goed voorbeeld van een behoedzame herontwikkeling waarbij de oude bomen van de voormalige buitenplaats zoveel mogelijk zijn gespaard. De verscholen ligging van het complex met fraaie woningen, patio's en terrassen tussen deze oude bomen dragen sterk bij aan het Veluwegevoel.

Historisch-ruimtelijke of stedenbouwkundige waarde

Woonerf De Wiekelaar heeft stedenbouwkundige waarde als kleinschalige woonbuurt die onderdeel is van de planmatige uitbreiding van Loenen. De woonbuurt is ontworpen als een woonerf en is door zijn geschakelde verkaveling kenmerkend voor de jaren zestig en zeventig. Door de kleinschaligheid van de bebouwing, de modulaire opbouw van de woningen en de aandacht voor de geleidelijke overgang van de openbare weg naar de privéruimte vertegenwoordigt De Wiekelaar de opvattingen over stedenbouw en architectuur van de Forumgroep en het structuralisme. Het woonerf met de woningen, tuinmuren, bestrating en oude bomen vormt een samenhangend architectonisch en stedenbouwkundig ensemble.

Situationele waarde

Woonerf De Wiekelaar heeft situationele waarde door de vakkundige wijze waarop het stedenbouwkundig plan is ingepast in de dorpselijke omgeving van Loenen door het kleinschalige karakter van het dorp te eerbiedigen. De clusters met woningen zijn op dusdanige wijze tussen de oude eiken, beuken en platanen van de voormalige buitenplaats gegroepeerd dat een beschutte woonbuurt met een fraaie centrale buitenruimte is ontstaan. Door de verscholen ligging in het groen wordt de hoge woondichtheid op een betrekkelijk klein terrein op een slimme wijze ontkend.

Onderdelen met indifferente waarde

Witgeschilderde onderdelen zoals metselwerk en rabatdelen.

Plaatmateriaal ter vervanging van het boeiboord met rabatdelen.

Niet passende vernieuwde bestrating en erfscheidingen.

HET WOONERF MET WONINGEN EN TWEE PLATANEN OP HET BINNENTERREIN, IS OP BASIS VAN BOVEN OMSCHREVEN WAARDEN BESCHERMENSWAARDIG ALS BESCHERMD DORPSGEZICHT IN DE GEMEENTE APELDOORN.

GEMEENTE APELDOORN

De Wiekelaar 1-17, Loenen

Verantwoording

Bronnen

<https://www.regiobodeonline.nl/2019/08/retrospectief-de-wiekelaar/> (geraadpleegd op 30 augustus 2022)

Verkoopbrochure van N.V. “De Bouwhoeve”, Apeldoorn s.a.

Beeldmateriaal

CODA Archief Beeldbank en Bouwvergunningen

www.funda.nl

Evelien van Es / Lara Voerman

Opsteller

Evelien van Es architectuurhistoricus, Rotterdam / Lara Voerman architectuurhistoricus, Rotterdam

(augustus 2022). Actualisatie door gemeente (augustus 2024).

GEMEENTE APELDOORN

De Wiekelaar 1-17, Loenen

Beeldmateriaal

Huize Klein Horst, Loenen bij Apeldoorn

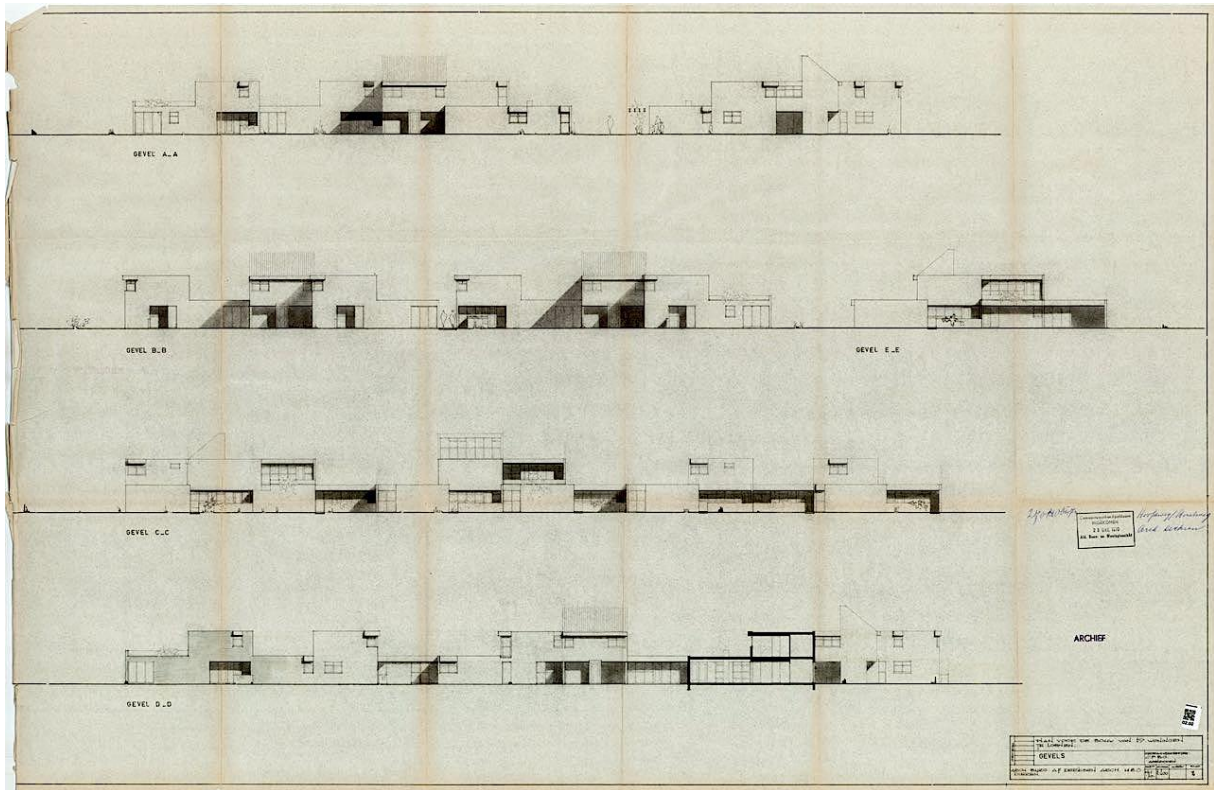
Huize Klein Horst met oprijlaan en entree aan de Horstweg, afgebeeld op een Ansichtkaart uit ca. 1910-1920

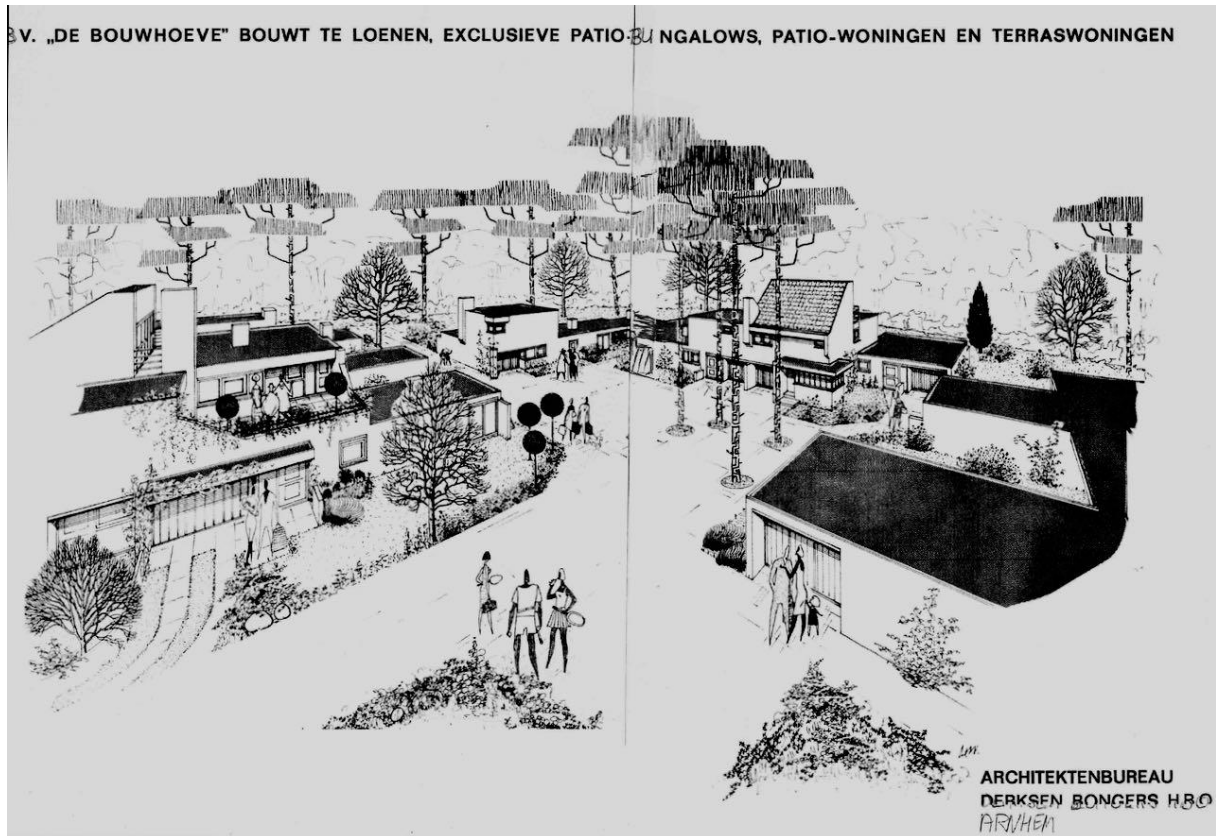
Situatie van de zeventien woningen in vier clusters behoedzaam ingepast tussen de Horstweg (onder), Hoofdweg (rechts), spreng (boven) en de verspreid over het terrein staande bomen

GEMEENTE APELDOORN

De Wiekelaar 1-17, Loenen

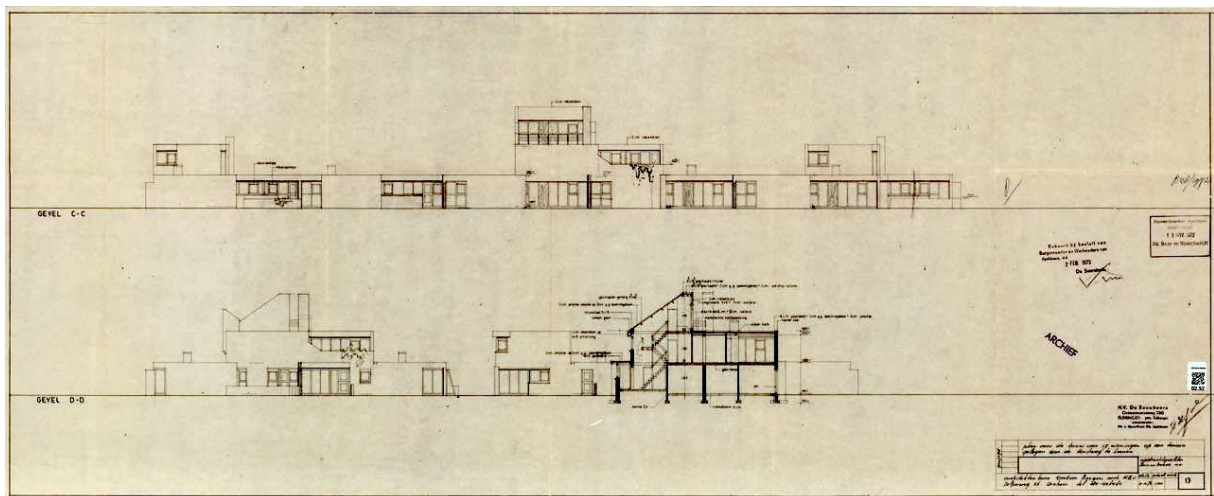
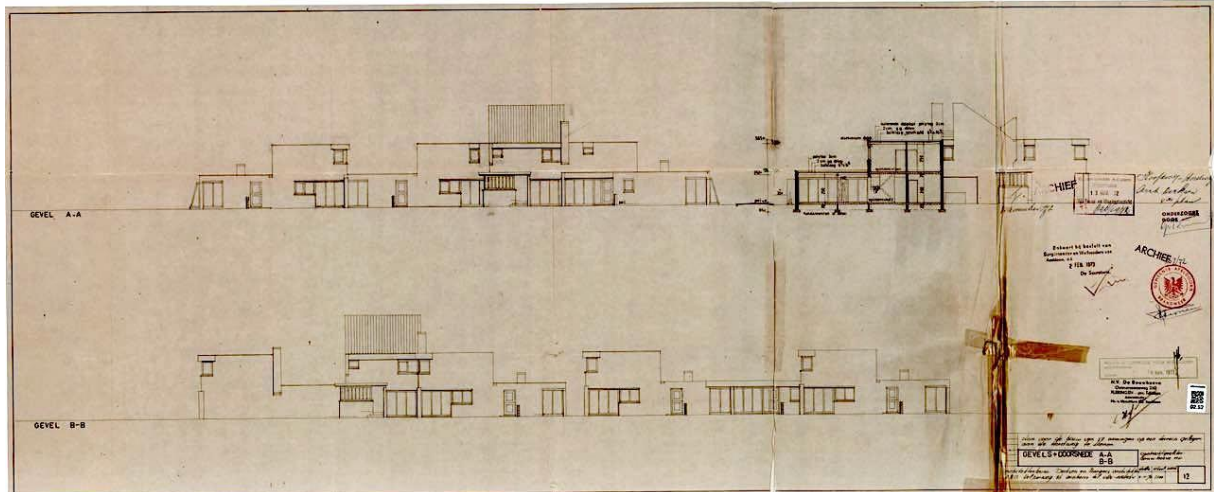
Ontwerp voor de gevels voor toen nog negentien woningen, 1970

Impressie van het woonerf uit de verkoopbrochure van N.V. "De Bouwhoeve"

GEMEENTE APELDOORN

De Wiekelaar 1-17, Loenen

Gevels en doorsnedes van de verschillende woningtypen, ontwerp uit 1972

Impressie van het interieur van de terraswoning (type D) uit de verkoopbrochure van N.V. "De Bouwhoeve"

GEMEENTE APELDOORN

De Wiekelaar 1-17, Loenen

Woningtype B (links) en woningtype D (op de achtergrond)

Woningtype A

GEMEENTE APELDOORN

De Wiekelaar 1-17, Loenen

Woningtype C (onder met tuin) en woningtype D (boven met terras)

V.l.n.r. woningen huisnummers 14, 15, 13, 16 en 17; respectievelijk woningtypen B, D, B, A, A (foto via funda)

GEMEENTE APELDOORN

De Wiekelaar 1-17, Loenen

V.l.n.r. woningen huisnummers 13, 12, 11 (achter bomen), 10 en 9; respectievelijk woningtypen B, A, B, B, D

GEMEENTE APELDOORN

De Wiekelaar 1-17, Loenen

Verklarende woordenlijst

Afdekljst – een lijst die een bouwelement bedekt als bescherming of als afwerking.

Boeiboord – afwerking van een dakgoot of dakrand door een houten plank of plaat.

Bol geklopte voeg – de voegmortel puilt uit en is met een voegborstel geklopt waardoor de voeg een ruw oppervlak heeft en het metselwerk een rustiek karakter geeft.

Boomspiegel – in de bestrating uitgespaarde grond rondom de stam van een boom die toegankelijk is voor water en lucht.

Borstwering – het gedeelte van de gevel of pui tussen de vloer en de onderkant van het venster.

Bovenlicht – hooggeplaatst venster.

Dakschild - een vlak van een dak waarop de dakbedekking is aangebracht; een dak bestaat meestal uit meerdere dakschilden.

Forumarchitectuur – kleinschalige architectuur met een herbergzaam karakter die de ontmoeting tussen mensen moet stimuleren.

Geschakelde verkaveling – verkavelingswijze waarin gebouwen gedeeltelijk aan elkaar grenzen waardoor de individuele gebouwen ten opzichte van elkaar verspringen.

Gesmoorde pannen – dakpannen die door het zuurstofarme bakproces een grijsblauwe kleur krijgen.

Gewassen grindtegel – siertegels met een deklaag van grind die onder invloed van tuinarchitecte Mien Ruijs veel in tuinen werd toegepast.

Halfsteensverband – metselverband waarbij de strekken (lange zijde van de baksteen) per laag steeds een kop (korte zijde van de baksteen) verspringen.

Lessenaarsdak – dak dat op de wijze van een lessenaar helt.

Overstek – bouwdeel dat vooruitsteekt ten opzichte van het eronder gelegen bouwdeel.

Patio – binnenplaats of binnentuin die door de woning wordt omsloten.

Patiowoning – woning met binnentuin.

Penant - gemetseld, uitspringend deel van een muurvlak ter versteviging van de muur of om het gewicht van een balk te dragen.

Rabatdelen – met elkaar verbonden planken die een groef op de zichtbare kant hebben.

Rollaag – reeks van gemetselde bakstenen op hun kant bijvoorbeeld als afdekking van een venster of een muur.

Structuralisme – architectuurstijl die kenmerkt door een wetmatig gearticuleerde bouwstructuur, opgebouwd uit kleinere (aan de menselijke maat) gerelateerde eenheden en vaak op basis van een geometrisch ordeningspatroon.

Terraswoning – woning met dakterras.

Uitkragen – bouwdeel dat overstekend geconstrueerd is.

Verjongen – naar boven afnemen (slinken) in horizontale doorsnede.

Woonerf – woonstraten waar de nadruk ligt op de verblijfsfunctie voor spelen, wandelen en ontmoeten. De straat wordt gedeeld met fietsers, voetgangers en auto's, waarbij de auto te gast is. Het woonerf kent geen niveauverschillen.